

رئاسة الشؤون الدينية
بالمسجد الحرام والمسجد النبوي

فارسی

فارسی

العَقِيدَةُ الصَّحِيحَةُ وَمَا يُضَادُّهَا

عقيدة صحيح و آنچه با آن در تضاد است

علامه شیخ

عبد العزيز بن عبد الله بن باز

رحمه الله

٢) جمعية خدمة المحتوى الإسلامي باللغات ، ١٤٤٦ هـ

بن باز ، عبدالعزيز
العقيدة الصحيحة وما يضادها - فارسي. / عبدالعزيز بن باز -
ط١. -. الرياض ، ١٤٤٦ هـ
٥٦ ص : .سم

رقم الإيداع: ١٤٤٦/١٧٠١٩
ردمك: ٩٧٨-٦٠٣-٨٥٣٤-٣٥-٩

العَقِيدَةُ الصَّحِيحَةُ وَمَا يُضَادُّهَا

عقیده صحیح و آنچه با آن در تضاد است

لِسَمَاحَةِ الشَّيْخِ الْعَلَّامَةِ
عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بَازٍ
رَحِمَهُ اللَّهُ

علامه شیخ

عبد العزیز بن عبد الله بن باز

رحمه الله

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

رساله نخست:

عقیده صحیح و آنچه با آن در تضاد است

ستایش تنها از آن الله است، و درود و سلام بر آنکه پیامبری پس از او نیست، و بر آل و اصحاب او باد، اما بعد:

از آنجایی که عقیده صحیح اساس دین اسلام و بنیان امت اسلامی است، سخن گفتن در این موضوع و نوشتن و تألیف جهت بیان و توضیح آنرا مهم دیدم.

بر اساس دلایل شرعی از قرآن و سنت معلوم است که اعمال و گفتار تنها زمانی صحیح و قابل قبول است که از عقیده ای صحیح سرچشمه بگیرد. بنابراین اگر عقیده صحیح نباشد، همه اعمال و گفتارهایی که از آن ناشی می شود باطل خواهد بود، همان طور که خداوند متعال می فرماید:

﴿...وَمَنْ يَكْفُرْ بِالْإِيمَانِ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنْ

الْخَسِيرِينَ﴾

یعنی: (و هر کس به [ارکان] ایمان کفر بورزد، قطعاً عملش تباه شده است و در آخرت از زیانکاران خواهد بود). [المائدة: ۵].

و الله متعال می فرماید:

﴿وَلَقَدْ أُوحِيَ إِلَيْكَ وَإِلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكَ لَئِنْ أَشْرَكْتَ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ وَلَتَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿۶۵﴾﴾

یعنی: (به تو و پیامبران پیش از تو وحی شده است که: «اگر شرک بورزی، [پاداش] کارهایت قطعاً بر باد خواهد رفت و زیانکار خواهی شد»). [الزمر: ۶۵].

و آیات در این معنا بسیارند. و کتاب روشن خداوند و سنت پیامبر امین او صلی الله علیه وسلم دلالت بر این دارند که عقیده صحیح در ایمان به خداوند، فرشتگان، کتاب‌های آسمانی، پیامبران، روز آخرت، و قضا و قدر (خیر و شر آن) خلاصه می‌شود. و این امور ششگانه اصول عقیده صحیحی است که قرآن برای آن نازل شده و خداوند پیامبرش محمد صلی الله علیه وسلم را برای آن فرستاده است.

و ادله این اصول ششگانه در قرآن و سنت صحیح بسیار زیاد است، برای مثال موارد زیر:

اول: ادله از کتاب خداوند؛ از جمله فرموده الله عزوجل:

﴿لَيْسَ الْبِرَّ أَنْ تُولُوا وُجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنْ ءَامَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيِّينَ...﴾

یعنی: (نیکی [فقط] این نیست که [برای نماز] روی خود را به سوی مشرق و [یا] مغرب بگردانید؛ بلکه نیکی آن است که کسی به الله و روز قیامت و فرشتگان و کتاب [آسمانی] و پیامبران ایمان آورد). [البقره: ۱۷۷].

و اینکه می‌فرماید:

﴿ءَامَنَ الرَّسُولُ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ ۚ وَالْمُؤْمِنُونَ كُلٌّ ءَامَنَ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ ۚ وَكُتُبِهِ ۚ وَرُسُلِهِ ۚ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِّن رُّسُلِهِ...﴾

یعنی: (رسول [الله] به آنچه از [سوی] پروردگارش بر او نازل شده ایمان آورده است و مؤمنان [نیز] همگی به الله و فرشتگان و

کتاب‌ها و پیامبرانش ایمان آورده‌اند؛ [و سخنشان این است که]:
«میان هیچ‌یک از پیامبرانش فرق نمی‌گذاریم [و به همه ایمان
داریم]». [بقره: ۲۸۵].

و اینکه می‌فرماید:

﴿يَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِ ءَٱلْكِتَٰبِ ٱلَّذِي نَزَّلَ
عَلَىٰ رَسُولِهِ ءَٱلْكِتَٰبِ ٱلَّذِي أُنزِلَ مِن قَبْلُ وَمَن يَكْفُرْ بِٱللَّهِ
وَمَلَٰئِكَتِهِ ءَ وَكُتُبِهِ ءَ وَرُسُلِهِ ءَ وَٱلْيَوْمِ ٱلْآخِرِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا بَعِيدًا ﴿۱۳۶﴾

یعنی: (ای کسانی که ایمان آورده‌اید، به الله و پیامبرش و کتابی
که بر او نازل کرده است و [به هر] کتابی که پیش از این فرستاده
است ایمان بیاورید [و بر آن پایدار باشید]؛ و هر کس به الله و
فرشتگان او و کتاب‌ها و پیامبرانش و روز قیامت کفر بورزد، بی‌تردید،
در گمراهی دور و درازی افتاده است). [النساء: ۱۳۶].

و اینکه می‌فرماید:

﴿أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ ٱللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِى ٱلسَّمَآءِ وَٱلْأَرْضِ إِنَّ ذَٰلِكَ فِى كِتَٰبٍ

إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ ﴿٧٠﴾

یعنی: (آیا ندانسته‌ای که الله آنچه را در آسمان و زمین است می‌داند؟ بی‌گمان [همه] اینها در کتابی [ثبت] است. مسلماً این [کار،] بر الله آسان است). [الحج: ۷۰].

دوم: ادله سنت:

اما احادیث صحیحی که دلالت بر این اصول دارند بسیار زیاد هستند، از جمله حدیث صحیح مشهوری که امام مسلم در صحیح خود از امیر المؤمنین عمر بن خطاب رضی الله عنه نقل می‌کند که جبرئیل علیه اسلام از پیامبر صلی الله علیه وسلم در مورد ایمان پرسید، و ایشان در پاسخ فرمودند: «الإِيمَانُ أَنْ تُؤْمِنَ بِاللَّهِ، وَمَلَائِكَتِهِ، وَكُتُبِهِ، وَرُسُلِهِ، وَالْيَوْمِ الْآخِرِ، وَتُؤْمِنَ بِالْقَدَرِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ»، یعنی: «ایمان این است که به الله و ملائکه او و کتاب‌های‌شان و پیامبرانش و به روز بازپسین ایمان آوری و به تقدیر و خیر و شر آن ایمان آوری».

[به روایت مسلم]^۱ حدیث بخاری و مسلم - با اختلاف اندک - این

^۱ به روایت مسلم

را از ابوهریره رضی الله عنه روایت کرده‌اند.

همه آن چیزهایی که شخص مسلمان باید در رابطه با حق خداوند و امر آخرت و دیگر امور غیبی که خدا و پیامبرش بیان نموده‌اند باور داشته باشد از این اصول ششگانه منشعب می‌شود.

بیان این اصول ششگانه به شرح ذیل است:

اصل نخست: ایمان به الله متعال، که متضمن چند امر است؛ از جمله:

که دربرگیرنده چند امر است، از جمله: ایمان به این که او خدای بر حق و شایسته عبادت است و هیچ ذات دیگری لایق عبادت نیست، چرا که او خالق بندگان، نیکوکار به آنان، روزی دهنده به آنان، آگاه از درون و بیرون آنان، و قادر بر پاداش دادن به اطاعت‌کنندگان و مجازات کردن گناهکاران است.

خداوند انسان‌ها و جن‌ها را آفریده و آنها را به عبادت خود فرمان داده است، چنان که الله متعال فرموده است:

﴿وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ﴿٥١﴾ مَا أُرِيدُ مِنْهُمْ مِنْ رِزْقٍ

وَمَا أُرِيدُ أَنْ يُطْعِمُونِ ﴿٥٧﴾ إِنَّ اللَّهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ ﴿٥٨﴾

یعنی: (و جن و انس را فقط برای این آفریده‌ام که مرا عبادت کنند [و از بندگی دیگران سر باز زنند]، نه از آنان روزی می‌خواهم، نه اینکه مرا خوراک دهند؛ [زیرا] الله است که روزی‌رسانِ نیرومند و برقرار است). [الذاریات: ۵۶-۵۸].

و الله متعال می‌فرماید:

﴿يَتَأْتِيهَا النَّاسُ أَعْبُدُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿٢١﴾ الَّذِي جَعَلَ لَكُمْ الْأَرْضَ فِرَاشًا وَالسَّمَاءَ بِنَاءً وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْ فَلَا تَجْعَلُوا لِلَّهِ أَنْدَادًا وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٢٢﴾﴾

یعنی: (ای مردم، پروردگار خویش را عبادت کنید؛ همان ذاتی که شما و پیشینیانتان را آفرید؛ باشد که پرهیزگار شوید.

آن ذاتی که زمین را برای شما گستراند و آسمان را [همچون سقفی] بالای سرتان قرار داد و از آسمان، آبی فروفرستاد و به وسیله

آن، انواع میوه‌ها را به وجود آورد تا روزی شما باشد؛ پس همتیانی
برای الله قرار ندهید، در حالی که [حقیقت را] می‌دانید).

[البقره: ۲۱-۲۲].

خداوند متعال، پیامبران را فرستاد و کتاب‌ها را نازل کرد تا این
حقیقت را بیان کنند و مردم را به سوی آن دعوت دهند، و از آنچه
مخالف آن است، هشدار دهند، همانگونه که می‌فرماید:

﴿وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَّسُولًا أَنْ اَعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا
الطَّاغُوتَ...﴾

یعنی: (یقیناً ما در هر امتی، پیامبری را [با این پیام] برانگیختیم
که: «الله یکتا را عبادت کنید و از طاغوت [= معبودان غیر الله]
دوری کنید) [النحل: ۳۶].

و الله متعال می‌فرماید:

﴿وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَّسُولٍ إِلَّا نُوحِي إِلَيْهِ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا
فَاعْبُدُونِ ﴿١٥٠﴾﴾

یعنی: (و ما پیش از تو هیچ پیامبری را نفرستادیم، مگر آنکه به او وحی کردیم که [به مردم بگوید]: معبودی [به حق] جز من نیست؛ پس تنها مرا عبادت کنید). [الأنبياء: ۲۵].

و خدای عزوجل می فرماید:

﴿الر كِتَابٌ أُحْكِمَتْ آيَاتُهُ ثُمَّ فُصِّلَتْ مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ خَبِيرٍ ﴿۱﴾ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ إِنِّي لَكُمْ مِنْهُ نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ ﴿۲﴾﴾

یعنی: (الر (الف. لام. را). این [قرآن] کتابی است که آیات آن استحکام یافته است و سپس از جانب حکیمی آگاه، به روشنی بیان شده است * [پیام پیامبر این است] که جز الله را عبادت نکنید [که] بی تردید، من از سوی او برایتان بیم دهنده و بشارتگر هستم).

[هود: ۱-۲].

حقیقت این عبادت در این است که خداوند سبحان را به تنهایی در تمام امور عبادی که بندگان به آن مشغولند، مانند دعا، ترس، امید، نماز، روزه، قربانی، نذر و سایر انواع عبادت‌ها، عبادت کنیم. این

عبادت باید با خضوع کامل نسبت به خداوند، امید به پاداش و ترس از بازخواست و مجازات او، همراه با کمال محبت به او و خاکساری و فروتنی در برابر عظمتش باشد.

کسی که در قرآن کریم تأمل کند در می‌یابد که بیشتر قرآن کریم در مورد این اصل بزرگ نازل شده است، مانند این فرمایش خداوند سبحان:

﴿إِنَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ فَاعْبُدِ اللَّهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ فاعْبُدِ اللَّهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ ﴿١﴾ أَلَا لِلَّهِ الدِّينُ الْخَالِصُ وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ مَا نَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَا إِلَى اللَّهِ زُلْفَىٰ إِنَّ اللَّهَ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ فِي مَا هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٢﴾ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ كَاذِبٌ كَفَّارٌ ﴿٣﴾﴾

یعنی: (همانا ما قرآن را به حق بر تو نازل کردیم، پس الله را در حالی که دین خود را برای او خالص گردانده‌ای عبادت کن.

آگاه باشید که دین خالص [و خالی از شرک]، از آن الله است و افرادی که غیر الله را [دوست و] کارساز خود انتخاب کرده‌اند [پندارشان این است که: آنها را فقط به این دلیل عبادت می‌کنیم

که ما را به الله نزدیک گردانند [و منزلت‌مان را بیشتر کنند]. الله در مواردی که با هم اختلاف دارند میان آنان [و موحدانِ راستین] داوری خواهد کرد. بی‌تردید، الله کسی را که دروغگوی ناسپاس باشد، هدایت نخواهد کرد. [الزمر: ۲-۳].

و الله متعال می‌فرماید:

﴿وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ...﴾

یعنی: (پروردگارت چنین فرمان داده است که: جز او را عبادت نکنید). [الإسراء: ۲۳].

و اینکه فرموده است:

﴿فَادْعُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ﴾

یعنی: ([تنها] الله را با خلوص اعتقاد بخوانید؛ هر چند کافران خوششان نیاید). [غافر: ۱۴].

همچنین اگر کسی در سنت نبوی تأمل کند توجه به این اصل بزرگ را به‌خوبی متوجه می‌شود، از جمله روایتی که در صحیحین

از معاذ رضی الله عنه روایت شده است که پیامبر صلی الله علیه وسلم فرمودند: «حَقُّ اللَّهِ عَلَى الْعِبَادِ أَنْ يَعْبُدُوهُ وَلَا يُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا»، یعنی: «حق الله بر بندگان این است که او را عبادت کنند و چیزی را برای او شریک قرار ندهند».^۱

از لوازم ایمان به خداوند ایمان به همه آن چیزهایی است که خداوند برای بندگانش واجب و فرض نموده از ارکان پنجگانه ظاهر اسلام،

که عبارتند از: شهادت لا اله الا الله و محمد رسول الله، و برپا داشتن نماز، و دادن زکات، و روزه گرفتن رمضان، و حج بیت الله الحرام برای کسانی که توانایی دارند، و دیگر فریضه‌هایی که شریعت پاک اسلام آورده است.

مهم‌ترین و بزرگ‌ترین این ارکان گواهی و شهادت لا اله الا الله و محمد رسول الله است. شهادت لا اله الا الله به معنای اخلاص عبادت تنها برای خداوند و نفی آن از دیگران است. و این همان

---

^۱ به روایت بخاری (۲۸۵۶) و مسلم (۳۰).

معنای لا اله الا الله است. همانطور که علما رحمهم الله گفته‌اند معنای این جمله این است که: هیچ معبود بر حقی جز الله وجود ندارد.، بنابراین هر انسان و فرشته و جن و غیره‌ای که به غیر الله پرستیده شود معبود بر باطل است و تنها الله معبود به حق است، همانگونه که خود می‌فرماید:

﴿ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ وَأَنَّ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ هُوَ الْبَاطِلُ...﴾

یعنی: (این به سبب آن است که الله حق است و آنچه را که [مشرکان] جز او می‌خوانند [همه] باطل است). [الحج: ۶۲].

و قبلا بیان شد که خداوند سبحان انسان‌ها و جنیان را برای این اصل بزرگ آفریده و آنان را به آن دستور داده است. و خداوند پیامبرانش را برای آن ارسال کرده و کتاب‌هایش را نیز برای آن نازل نموده، پس خوب بیندیش و تأمل کن تا دریابی که امروزه چگونه بیشتر مسلمانان نسبت به این اصل بزرگ نادان بوده تا جایی که غیر الله را پرستش می‌کنند و حقی که تنها برای الله است را به دیگران داده‌اند. الله المستعان

در میان آنها تصرف می‌کند؛ و اینکه الله مالک دنیا و آخرت و پروردگار همه جهانیان است و هیچ خالق و آفریدگار و پروردگاری جز او وجود ندارد. و اوست که برای اصلاح بندگان و دعوت آنها به سوی آنچه نجات و صلاح دنیا و آخرت آنها را در پی دارد، پیامبران را فرستاده و کتاب‌ها را نازل کرده است. و اینکه الله سبحانه در همه این موارد هیچ شریکی ندارد، همانگونه که می‌فرماید:

﴿اللَّهُ خَلِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ ﴿۶۲﴾﴾

یعنی: (الله آفریدگار هر چیزی است و او بر همه چیز [نگهبان و] کارساز است). [الزمر: ۶۲].

و الله متعال می‌فرماید:

﴿إِنَّ رَبَّكُمُ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ يُعْشَىٰ اللَّيْلَ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَثِيثًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ وَالنُّجُومَ مُسَخَّرَاتٍ بِأَمْرِهِ ۗ أَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ ۗ تَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿۵۱﴾﴾

یعنی: (ای مردم،) بی‌گمان، پروردگار شما الله است که

آسمان‌ها و زمین را در شش روز آفرید؛ سپس [آن گونه که شایسته جلال و عظمت اوست] بر عرش قرار گرفت. [تاریکی] شب را با [روشنایی] روز می‌پوشاند که [هر یک،] آن [دیگری] را شتابان می‌جوید و خورشید و ماه و ستارگان را [پدید آورد] که [همگی] به فرمان او به خدمت [انسان] گماشته شده‌اند. آگاه باشید! آفرینش و فرمانروایی، از آن اوست. پربرکت [و بزرگ] است الله که پروردگار جهانیان است). [الأعراف: ۵۴].

از ایمان به خداوند، ایمان به نام‌های نیک او و صفات والای او بدون تحریف و تعطیل و کیفیت قائل شدن و مثل‌انگاری است.

﴿...لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ﴾

یعنی: (هیچ چیز مانند او نیست و او شنوای بیناست). [الشوری:

۱۱].

بلکه واجب است همانگونه که در نصوص آمده بدون بیان کیفیت از آن گذشت، همراه با ایمان به معانی بزرگی که اوصاف الهی به آن دلالت می‌کند و واجب است که آن را بر وجه لایق او

توصیف نمود بدون اینکه هیچکدام از صفات او را با صفات مخلوقاتش تشبیه کرد، همانگونه که خداوند می‌فرماید: و خدای عزوجل می‌فرماید:

﴿فَلَا تَضْرِبُوا لِلَّهِ الْأَمْثَالَ إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ﴾^(۷۶)

یعنی: (پس برای الله امثال [و شریک‌های متعدد] قائل نشوید. بی‌تردید، الله می‌داند و شما نمی‌دانید). [النحل: ۷۴].

این عقیده اهل سنت و جماعت است از اصحاب پیامبر خدا صلی الله علیه وسلم و پیروان آنها به نیکی، و همان عقیده‌ای است که امام ابوالحسن اشعری رحمه الله در کتاب «المقالات عن أصحاب الحديث وأهل السنة» نقل کرده است، و دیگران از اهل علم و ایمان نیز آن را نقل کرده‌اند.

امام اوزاعی رحمه الله می‌گوید: از زُهری و مکحول درباره آیات صفات سوال شد، آنها گفتند: «از آنها همانطور که آمده بگذرید»^۱.

---

^۱ روایت لالکائی در شرح اصول اعتقاد (۷۳۵) و ابن عبدالبر در جامع العلم وفضله

و همچنین امام اوزاعی رحمه الله می گوید: ما در حالی که تابعین وجود داشتند می گفتیم الله بر عرش قرار گرفته به آنچه در سنت در مورد صفات آمده ایمان داریم^۱.

و ولید بن مسلم رحمه الله می گوید: «از مالک، اوزاعی، لیث بن سعد و سفیان ثوری رحمهم الله در مورد اخبار نقل شده در مورد صفات پرسیده شد، و همه آنها گفتند: آنها را همانطور که آمده بگذرانید بدون کیفیت قائل شدن به آن»^۲.

و هنگامی که از ربیعہ بن ابی عبدالرحمن استاد امام مالک رحمهما الله در مورد استواء پرسیده شد فرمود: «استواء غیر مجهول است و چگونه بودن آن غیر قابل درک، رسالت از جانب خداوند است و بر عهده پیامبر صلی الله علیه وسلم است که آنرا به روشنی

(۱۸۰۱)، اما با لفظ احادیث به جای آیات صفات و لفظ آن چنین است:

«این احادیث را آنچنان که آمده روایت کنید و در رابطه با آن مناظره و بحث نکنید».

^۱ روایت بیهقی در الأسماء والصفات (۸۶۵) و ابن تیمیه در «الحمویة» سند آنرا صحیح دانسته است (صفحه ۲۶۹)، و ذہبی در العرش (۲/۲۲۳) گفته است: روایانش ائمه‌ای مورد اعتماد هستند.

^۲ روایت لالکائی در شرح اصول اعتقاد (۹۳۰)، و بیهقی در الأسماء والصفات (۹۵۵).

ابلاغ کند، و بر ما واجب است که آن را تصدیق کنیم»^۱. و هنگامی که از امام مالک رحمه الله درباره آن پرسیدند، فرمود: «استواء معلوم است و چگونه بودن آن مجهول. ایمان به آن واجب است و پرسیدن درباره اش بدعت است.» سپس به پرسشگر گفت: «تو را جز مردی بد نمی بینم!» و دستور داد او را بیرون کنند^۲. این معنا از ام المؤمنین ام سلمه رضی الله عنها هم روایت شده است.^۳

امام ابو عبدالرحمن بن مبارک رحمه الله می گوید: «ما پروردگار سبحان خود را این گونه می شناسیم که بر فراز آسمانها بر عرش خود قرار دارد و از مخلوقاتش جداست»^۴.

سخن ائمه در این زمینه بسیار زیاد است که نمی توان همه آنها

---

^۱ به روایت لالکائی در شرح اصول اعتقاد (۶۶۵)، و بیهقی در الأسماء والصفات (۸۶۸).

^۲ روایت لالکائی در شرح اصول اعتقاد (۶۶۴) و ابونعیم در حلیة الأولیاء (۳۲۵/۶) و بیهقی در الأسماء والصفات (۸۶۷).

^۳ روایت المزکی در المزکیات (۲۹)، و ابن بطه در الإبانة (۱۲۰)، و لالکائی در شرح اصول اعتقاد (۶۶۳).

^۴ روایت دارمی در الرد علی الجهمیة (۶۷)، و بیهقی در الأسماء والصفات (۹۰۳).

را در اینجا نقل نمود. اما هرکس در پی اقوال بیشتری در این زمینه است، باید به کتاب‌هایی مراجعه کند که علمای اهل سنت در این باب نوشته‌اند؛ مانند کتاب «السنة» نوشته عبدالله بن امام احمد، کتاب «التوحيد» نوشته امام بزرگوار محمد بن خزیمه، کتاب «السنة» نوشته ابوالقاسم لالکائی طبری، کتاب «السنة» نوشته ابو بکر بن ابی عاصم و پاسخ شیخ الاسلام ابن تیمیه به اهل حماه که پاسخ بزرگ و پرفایده‌ای است. شیخ الاسلام رحمه الله در این پاسخ عقیده اهل سنت را توضیح داده و بسیاری از کلام آن‌ها را نقل نموده و دلایل شرعی و عقلی را بر صحت گفته‌های اهل سنت و بطلان آنچه مخالفان‌شان گفته‌اند، آورده است.

به همین ترتیب رساله معروف ایشان «التدمریه» شرح مفصل‌تری ارائه نموده و در آن عقیده اهل سنت را با ادله عقلی و نقلی بیان کرده و به گونه‌ای پاسخ مخالفان را داده است که حق را آشکار نموده و باطل را برای هر عالمی که با نیت نیک و علاقه به شناخت حق به آن بنگرد ابطال کرده است. خلاصه سخن این است که: اهل سنت و جماعت آنچه را که خداوند در کتابش برای خود ثابت

نموده، و یا پیامبرش محمد صلی الله علیه وسلم در سنت صحیح خود برای پروردگارش ثابت نموده، ثابت می‌دانند، بدون مثل انگاری و تشبیه. آن‌ها خداوند را از همانندی با مخلوقاتش منزّه دانسته‌اند به گونه‌ای که از تعطیل (انکار صفات) به‌دور باشند. لذا از تناقضات در امان مانده و به تمام ادله وارد شده در شرع عمل کرده‌اند. و این سنت خداوند است که هر کسی بر حقی که پیامبرانش بر آن فرستاده شده‌اند تمسک جوید، و تلاش خود را در این راه به کار گیرد، و برای آن خلوص نیت داشته باشد، خداوند آن‌ها را در یافتن حق یاری می‌کند و حجتش را برای آن‌ها آشکار می‌سازد، همانگونه که در قرآن فرموده است:

﴿بَلْ نَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَى الْبَاطِلِ فَيَدْمَغُهُ فَإِذَا هُوَ زَاهِقٌ...﴾

یعنی: (بلکه ما حق را بر باطل می‌افکنیم؛ که آن را در هم می‌شکند و ناگاه آن [باطل] نابود می‌شود). [الأنبياء: ۱۸].

و الله متعال می‌فرماید:

﴿وَلَا يَأْتُونَكَ بِمَثَلٍ إِلَّا جِئْنَاكَ بِالْحَقِّ وَأَحْسَنَ تَفْسِيرًا﴾

یعنی: (و [کافران] هیچ [اعتراض و] مثلی برایت نمی آورند، مگر آنکه ما [نیز پاسخی] برحق و خوش بیان تر برایت می آوریم).

[الفرقان: ۳۳].

و اما کسانی که با اهل سنت در آنچه درباره باب اسماء و صفات اعتقاد دارند، مخالفت می کنند؛ بدون شک در مخالفت با دلایل نقلی و عقلی قرار می گیرند؛ در حالی که تناقض آشکاری در هر آنچه اثبات یا نفی می کنند، وجود دارد. حافظ ابن کثیر رحمه الله در تفسیر مشهور خود سخن زیبایی پیرامون این موضوع دارد که در تفسیر این فرموده خداوند بیان می کند:

﴿إِنَّ رَبَّكُمُ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ...﴾

یعنی: ((همان [ذاتی که آسمانها و زمین و آنچه را میان آنهاست در شش روز آفرید، سپس [آن گونه که شایسته جلال و مقام اوست] بر عرش قرار گرفت)). [الأعراف: ۵۴].

خوب است که برای فایده بزرگی که دارد اینجا نقل شود، ایشان

رحمه الله می گوید:

«مردم در این رابطه دیدگاه‌های بسیاری دارند که جای شرح آنها در اینجا نیست. اما ما در این مقام پیروی از روش سلف صالح را برگزیده‌ایم؛ بزرگانی مانند امام مالک، اوزاعی، ثوری، لیث بن سعد، شافعی، احمد، اسحاق بن راهویه و دیگر ائمه مسلمانان در گذشته و حال. روش ما این است که صفات خداوند را همانطور که آمده است، بدون تکییف (ذکر چگونگی)، تشبیه یا تعطیل بپذیریم. هر آنچه که در ذهن اهل تشبیه از خداوند متبادر می‌شود، از او نفی می‌شود، زیرا هیچ چیزی از مخلوقات به خداوند شباهت ندارد و هیچ چیزی همانند او نیست و او شنوا و بیناست.

﴿...لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ﴾

یعنی: (هیچ چیز مانند او نیست و او شنوای بیناست). [الشوری:

۱۱]. بلکه همانطور که ائمه از جمله نَعِیم بن حَمَّاد خَزاعی، استاد بخاری گفته‌اند: «کسی که خداوند را به مخلوقاتش تشبیه کند کافر است، و کسی که چیزی را که خداوند درباره خود بیان کرده انکار

کند، کافر است» (۱۰)^۱ در آنچه خداوند خود را به آن توصیف نموده و یا پیامبرش او را توصیف کرده هیچ تشبیهی وجود ندارد. بنابراین، کسی که آنچه که در آیات صریح و اخبار صحیح آمده است را برای خداوند ثابت بداند، به گونه‌ای که مناسب جلال و بزرگی خداوند باشد و بدی‌ها را از او نفی کند، در مسیر هدایت گام برداشته است».

(۱۱) پایان سخن ابن کثیر.^۲

و همچنین در ایمان به خدا این اعتقاد نیز جای می‌گیرد که ایمان، گفتار و عمل است و با طاعت افزایش یافته و با معصیت کاهش می‌یابد. و اینکه جایز نیست کسی از مسلمانان را به دلیل گناهی که کمتر از شرک و کفر است، تکفیر کرد؛ مانند زنا، دزدی، خوردن ربا، نوشیدن مسکرات، نافرمانی از والدین و دیگر گناهان بزرگ، مادامی که آن‌را حلال نمی‌شمارد. به دلیل این گفته خداوند سبحانه و تعالی:

---

^۱ روایت ذهبی در العلو (۴۶۴)، و آلبانی در مختصر العلو (۱۸۴) گفته است: این سند صحیح بوده و راویان آن مورد اعتماد و معروف هستند.

^۲ تفسیر ابن کثیر (۳/۴۲۷، ۴۲۶).

﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ...﴾

یعنی: (بی گمان، الله این گناه را که به او شرک آورده شود نمی بخشد و غیر از آن را - برای هر کس بخواهد - می بخشد).
[النساء: ۴۸]. و به دلیل آنچه در احادیث متواتر از پیامبر صلی الله علیه وسلم ثابت شده است، از جمله این فرموده ایشان: «إِنَّ اللَّهَ يُخْرِجُ مِنَ النَّارِ مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ مِنْ إِيْمَانٍ»، یعنی: «همانا خداوند هر کسی را که در قلبش به اندازه یک مثقال دانه خردل از ایمان باشد از دوزخ خارج می کند»^۱.

اصل دوم: ایمان به فرشتگان که در برگیرنده دو امر است:

که دربرگیرنده دو امر است: امر نخست: ایمان کلی به آنها است. انسان مسلمان باید ایمان داشته باشد که خداوند فرشتگان را برای عبادتش آفریده و آنها را چنین توصیف نموده:

---

^۱ به روایت بخاری (۲۲)، از حدیث ابوسعید خدری رضی الله عنه.

﴿وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمَنُ وَلَدًا سُبْحٰنَهُۥٓ ۗ بَلْ عِبَادٌ مُّكْرَمُونَ ﴿٢٦﴾ لَا يَسْبِقُونَهُۥٓ بِالْقَوْلِ ۗ وَهُمْ بِأَمْرِهِۦ يَعْمَلُونَ ﴿٢٧﴾ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُشْفَعُونَ إِلَّا لِمَنِ أَرَضَىٰ وَهُمْ مِّنْ خَشِيَّتِهِۦٓ مُشْفِقُونَ ﴿٢٨﴾﴾

یعنی: (مشرکان با این تصور که فرشتگان دخترانِ الله هستند) گفتند: «[الله] رحمان فرزندی [برای خویش] برگزیده است» او منزّه است؛ [چنین نیست که می‌پندارند] بلکه فرشتگان بندگان گرامی‌اش هستند. آنان هرگز در سخن بر او پیشی نمی‌گیرند و [پیوسته] به فرمانش عمل می‌کنند. [الله] گذشته و آیندهٔ آنان را می‌داند و آنان جز برای کسی که او بپسندد [و از او راضی باشد] شفاعت نمی‌کنند و خود از بیم او هراسانند). [الأنبياء: ۲۶-۲۸].

و آنها انواع مختلفی دارند؛ برخی از آنها مسئول حمل عرش هستند، برخی نگهبانان بهشت و جهنمند، و برخی دیگر مسئول حفظ اعمال بندگان هستند. امر دوم: ایمان به فرشتگان به صورت جزئی و تفصیلی؛ ما به طور تفصیلی به آن دسته از فرشتگان که خداوند و پیامبرش از آنان نام برده‌اند ایمان داریم، مانند جبرئیل،

میکائیل، «مالک» که نگهبان جهنم است، و اسرافیل که مسئول دمیدن در صور [بوق] است. ذکر آنها در احادیث صحیح آمده است از جمله: در صحیح مسلم از عایشه رضی الله عنها روایت شده که پیامبر صلی الله علیه وسلم فرمودند: «خُلِقَتِ الْمَلَائِكَةُ مِنْ نُورٍ، وَخُلِقَ الْجَانُّ مِنْ مَارِجٍ مِنْ نَارٍ، وَخُلِقَ آدَمُ مِنْ مِمَّا وُصِفَ لَكُمْ»، یعنی: «ملائکه از نور آفریده شده‌اند و جن از شعله‌ای از آتش، و آدم از چیزی که برای شما توصیف شده است»^۱ به روایت مسلم در صحیحش.

اصل سوم: ایمان به کتاب‌های آسمانی که دربرگیرنده دو امر است:

امر نخست: ایمان به کتاب‌های آسمانی به طور کلی؛ باید ایمان کلی داشت به اینکه خداوند برای بیان حق خود و دعوت به سوی او کتاب‌هایی را بر پیامبرانش نازل نموده است، همانگونه که خداوند

---

^۱ به روایت مسلم (۲۹۹۶) از حدیث عایشه رضی الله عنها.

می فرماید:

﴿لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ
الْأَنَاسُ بِالْقِسْطِ...﴾

یعنی: (در حقیقت، ما پیامبران خویش را با نشانه‌های روشن
فرستادیم و کتاب و میزان [تشخیص حق از باطل]، با آنان نازل
کردیم تا مردم به عدالت برخیزند). [الحدید: ۲۵]. و الله متعال
می فرماید:

﴿كَانَ الْإِنْسَانُ أُمَّةً وَاحِدَةً فَبَعَثَ اللَّهُ النَّبِيِّينَ مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ
وَأَنْزَلَ مَعَهُمُ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِيَحْكُمَ بَيْنَ الْإِنْسَانِ فِي مَا اخْتَلَفُوا فِيهِ...﴾

یعنی: ((در آغاز، [مردم یک امت بودند] اما در امر دین اختلاف
کردند؛ [آنگاه الله پیامبران را بشارت‌بخش و بیم‌دهنده برانگیخت و
همراه با آنان کتاب [آسمانی] را به حق نازل کرد تا میان مردم در
آنچه اختلاف داشتند داوری کنند). [بقره: ۱۱۰].

امر دوم: ایمان به کتاب‌های آسمانی به‌طور جزئی و تفصیلی؛ ما

به طور جزئی و تفصیلی به تمام کتاب‌هایی که خداوند از آن‌ها نام برده است، ایمان داریم؛ از جمله تورات، انجیل، زبور و قرآن که بهترین و کامل‌ترین آن‌هاست. قرآن، نگهبان و تصدیق‌کننده دیگر کتاب‌هاست و بر تمام امت واجب است که از آن پیروی نموده و بر اساس آن حکم کنند، همراه با آنچه که از سنت صحیح رسول الله صلی الله علیه و سلم نقل شده است. چرا که خداوند سبحان پیامبر خود محمد صلی الله علیه و سلم را به عنوان پیامبر برای تمام انسان‌ها و جن‌ها فرستاد و قرآن را بر او نازل کرد تا به وسیله آن حکم کند. این قرآن شفایی است برای آنچه در دل‌هاست، و بیان‌گر هر چیزی و هدایت و رحمت برای مؤمنان است، چنان‌که خداوند تعالی فرموده است:

﴿وَهَذَا كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ مَبْرُوكٌ فَاتَّبِعُوهُ وَاتَّقُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ﴾^(۱۵۵)

یعنی: (و این [قرآن] که آن را نازل کردیم کتابی پُربرکت است؛ از آن پیروی کنید و پروا نمایید؛ باشد که مورد رحمت [الله] قرار گیرید). [الأنعام: ۱۵۵]. و الله سبحانه و تعالی می‌فرماید:

﴿...وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تَبْيِينًا لِكُلِّ شَيْءٍ وَهَدَىٰ وَرَحْمَةً وَبُشْرَىٰ
لِلْمُسْلِمِينَ﴾

یعنی: (و کتاب را بر تو نازل ساختیم که تبیین کننده همه چیز
و هدایت و رحمت و بشارتی است برای مسلمانان). [النحل: ۸۹].

و الله متعال می فرماید:

﴿قُلْ يَتَأْتِيهَا النَّاسُ إِلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا الَّذِي لَهُ مُلْكُ
السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ يُحْيِي وَيُمِيتُ فَآمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ
الَّذِي الْأُمِّيُّ الَّذِي يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَكَلِمَاتِهِ وَاتَّبِعُوهُ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿۱۵۸﴾﴾

یعنی: (بگو: «ای مردم، من فرستاده الله به سوی همه شما هستم؛
همان [پروردگاری] که فرمانروایی آسمانها و زمین از آن اوست؛
معبودی [به حق] جز او نیست؛ زنده می کند و می میراند؛ پس به الله
و فرستاده اش - آن پیامبر درس ناخوانده ای که به الله و سخنانش باور
دارد- ایمان بیاورید و از او پیروی کنید؛ باشد که هدایت شوید).
[الأعراف: ۱۵۸] و آیات در این معنا بسیارند.

اصل چهارم: ایمان به پیامبران

که دربرگیرنده دو امر است: امر نخست: ایمان کلی به پیامبران؛ باید به طور کلی به آن‌ها ایمان داشت و باور داشت که الله عزوجل پیامبرانی را برای بشارت و هشدار و دعوت به سوی حق برای مردم فرستاده است، هر کسی دعوت آنان را اجابت کند به خوشبختی می‌رسد، و کسی که با آن‌ها به مخالفت برخیزد دچار زیان و پشیمانی می‌شود، و آخرین و بهترین پیامبران، پیامبر ما محمد بن عبدالله صلی الله علیه وسلم است. خداوند در قرآن می‌فرماید:

﴿وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا
الطَّاغُوتَ...﴾

یعنی: (یقیناً ما در هر امتی، پیامبری را [با این پیام] برانگیختیم که: «الله یکتا را عبادت کنید و از طاغوت [= معبودان غیر الله] دوری کنید»). [النحل: ۳۶]. و الله متعال می‌فرماید:

﴿رُسُلًا مُّبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ
الرُّسُلِ...﴾

یعنی: (پیامبرانی [فرستادیم] که بشارت بخش و بیم‌دهنده بودند تا برای مردم پس از [بعثت] پیامبران، در مقابل الله [هیچ بهانه و] حجتی نباشد). [النساء: ۱۶۵]. و الله متعال می‌فرماید:

﴿مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِّن رِّجَالِكُمْ وَلَٰكِن رَّسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ...﴾

یعنی: (محمد هرگز پدر هیچ‌یک از مردان شما نیست؛ بلکه رسول الله و خاتم پیامبران است...). [الأحزاب: ۴۰].

امر دوم: ایمان به پیامبران به‌طور جزئی و تفصیلی؛ هر کسی که خداوند نام برده یا از رسول خدا صلی الله علیه وسلم به‌طور ثابت نقل شده که نام برده است، ما به آن به‌طور جزئی و مشخص ایمان داریم، مانند نوح، هود، صالح، ابراهیم و دیگر پیامبران، درود و سلام خدا بر پیامبر ما و بر همه آنان باد.

اصل پنجم: ایمان به روز بازپسین (آخرت)

که دربرگیرنده امور زیر است:

ایمان به هر آنچه خداوند و پیامبرش صلی الله علیه وسلم در مورد رخدادهای بعد از مرگ خیر داده‌اند مانند فتنه و همچنین عذاب و نعمت قبر، و اتفاقات هولناک و سختی‌هایی که در روز قیامت واقع می‌شود و پل صراط، ترازوی اعمال، حساب و جزای اعمال و نشر کارنامه اعمال در میان مردم، و اینکه کسانی کارنامه اعمالشان را به دست راست می‌گیرند و کسانی نیز کارنامه اعمالشان را به دست چپ یا از پشت سر می‌گیرند.

و همچنین ایمان به حوض پیامبرمان محمد که مردم بر آن وارد می‌شوند، و ایمان به بهشت و دوزخ، و دیدن خداوند توسط مؤمنان، و سخن گفتن خداوند با آنها، و دیگر اموری که در قرآن کریم و سنت صحیح پیامبر صلی الله علیه وسلم آمده، و باید به همه آن ایمان آورد و آن‌را به گونه‌ای که خدا و پیامبرش صلی الله علیه وسلم بیان کرده‌اند تصدیق کرد.

اصل ششم: ایمان به قضا و قدر

که دربرگیرنده چهار امر است:

امر نخست: اینکه خداوند از آنچه بوده و آنچه خواهد بود آگاه است، و احوال بندگانش را دانسته و از روزی آن‌ها و زمان مرگشان و اعمال و کردارشان و دیگر امور زندگی‌شان مطلع است، و هیچ چیزی از زندگی آن‌ها بر خداوند پنهان نمی‌ماند، همانگونه که می‌فرماید:

﴿...وَأَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ﴾

یعنی: (همانا خداوند به هر چیزی داناست). [بقره: ۲۳۱]. و
خدای عزوجل می‌فرماید:

﴿...لِتَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ وَأَنَّ اللَّهَ قَدْ أَحَاطَ بِكُلِّ شَيْءٍ
عِلْمًا﴾

یعنی: (تا بدانید که الله بر همه چیز تواناست و اینکه علم الله بر
همه چیز احاطه دارد). [الطلاق: ۱۲].

دوم: اینکه خداوند هر آنچه تقدیر نموده را نوشته است،
همانگونه که خود می‌فرماید:

﴿قَدْ عَلِمْنَا مَا تَنْقُصُ الْأَرْضُ مِنْهُمْ وَعِنْدَنَا كِتَابٌ حَفِيظٌ ﴿٤﴾﴾

یعنی: (بی تردید، ذراتی که زمین از بدن آنان می‌کاهد [همه را] می‌دانیم؛ و کتابی نگاهبان در اختیار داریم [که هر چه بر آنان مقدر گشته، در آن ثبت است]). [ق: ۴]. و الله متعال می‌فرماید:

﴿...وَكُلَّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ فِي إِمَامٍ مُّبِينٍ﴾

یعنی: (و همه چیز را در کتابی روشن [= لوح محفوظ] به شمار آورده‌ایم). [یس: ۱۲]. و الله متعال می‌فرماید:

﴿أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِنَّ ذَلِكَ فِي كِتَابٍ
إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ﴾

یعنی: (آیا ندانسته‌ای که الله آنچه را در آسمان و زمین است می‌داند؟ بی گمان [همه] اینها در کتابی [ثبت] است. مسلماً این [کار،] بر الله آسان است). [الحج: ۷۰].

سوم: اینکه اراده و مشیئت الهی قطعاً شدنی است. هر آنچه او بخواهد می‌شود و هر آنچه نخواهد نمی‌شود، همانگونه که خود می‌فرماید:

﴿...إِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ﴾

یعنی: (همانا الله هر چه بخواهد انجام می دهد). [الحج: ۱۸]

و خدای عزوجل می فرماید:

﴿إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ﴾ (۸۳)

یعنی: (فرمان او چون چیزی را اراده کند تنها این است که به آن

می گوید: «موجود شو»؛ پس [بی درنگ] موجود می شود). [یس:

۸۲]. و الله سبحانه و تعالی می فرماید:

﴿وَمَا تَشَاءُونَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ﴾ (۲۹)

یعنی: (و شما [چیزی را] نمی خواهید، مگر آنکه پروردگار

جهانیان [اراده کند و] بخواهد). [التکویر: ۲۹].

چهارم: اینکه خداوند همه موجودات را آفریده و هیچ خالق و

پروردگاری جز او وجود ندارد، همانگونه که می فرماید:

﴿اللَّهُ خَلِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ﴾ (۳۶)

یعنی: (الله آفریدگار هر چیزی است و او بر همه چیز [نگهبان

و [کارساز است]. [الزمر: ۶۲]. و الله متعال می فرماید:

﴿يَتَأْتِيهَا النَّاسُ أَدْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ هَلْ مِنْ خَلْقٍ غَيْرِ
اللَّهِ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَآئِنِّي تُؤْفَكُونَ ﴿۳﴾﴾

یعنی: (ای مردم، نعمت الله را بر خود به یاد آورید. آیا
آفریننده ای جز الله هست که شما را از آسمان و زمین روزی دهد؟
هیچ معبودی جز او نیست؛ پس چگونه [از حق] منحرف
می شوید؟). [فاطر: ۳].

ایمان به تقدیر نزد اهل سنت و جماعت شامل این امور چهارگانه
می شود بر خلاف اهل بدعت که برخی از آنرا انکار کرده و
نپذیرفته اند.

و از امور مهم در عقیده صحیح که اهل سنت به آن باور دارند:
محبت ورزیدن برای خداوند و بغض ورزیدن برای او و دوستی
بخاطر او و دشمنی بخاطر اوست.

این عقیده ولاء و براء و از لوازم ایمان به خداوند متعال است.

انسان مؤمن، مؤمنان را دوست دارد و با آنان دوستی می‌کند، و کافران را دشمن می‌دارد و با آنان دشمنی می‌کند. و در رأس مؤمنان این امت، اصحاب پیامبر خدا، محمد صلی الله علیه وسلم قرار دارند، همانگونه که نزد اهل سنت و جماعت ثابت است؛ لذا آن‌ها را دوست می‌دارند و آن‌ها را به دوستی می‌گیرند و بر این باور هستند که آن‌ها بهترین انسان‌ها پس از پیامبران هستند، به دلیل این فرمودهٔ پیامبر صلی الله علیه وسلم: «خَيْرُ الْقُرُونِ قَرْنِي ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ»، یعنی: «بهترین قرن‌ها قرن من است، سپس کسانی که بعد از آن‌ها می‌آیند و سپس کسانی که بعد از آن‌ها می‌آیند».^۱

[صحت این روایت مورد اتفاق است].

و بر این باور هستند که بهترین آن‌ها ابوبکر صدیق است، سپس عمر فاروق، سپس عثمان ذوالنورین، سپس علی مرتضی رضی الله عنهم اجمعین و پس از آن‌ها بقیهٔ عشرهٔ مبشره، سپس باقی صحابه رضی الله عنهم اجمعین، و در رابطه با اختلافات میان صحابه سکوت می‌کنند و بر این باور هستند که آن‌ها در این موضوعات

^۱ به روایت بخاری (۳۶۵۱) و مسلم (۲۵۳۳) از حدیث عبدالله بن مسعود رضی الله عنه

اجتهاد کردند، اگر اجتهادشان درست باشد دو پاداش و اگر اجتهادشان اشتباه باشد یک پاداش دارند.

و اهل بیت مؤمن پیامبر صلی الله علیه وسلم را دوست می‌دارند و آن‌ها را به دوستی می‌گیرند، و همسران پیامبر صلی الله علیه وسلم - مادران مؤمنان - را دوست می‌دارند و برای آن‌ها رضایت الهی می‌طلبند. و از راه و روش روافض که نسبت به یاران پیامبر صلی الله علیه وسلم دشمنی می‌ورزند و آن‌ها را دشنام می‌دهند و در رابطه با اهل بیت غلو نموده و آن‌ها را از جایگاهی که خداوند به آنان داده بالاتر می‌برند اعلام برائت می‌کنند. کما اینکه از روش ناصبیان که با گفتار و کردار خود اهل بیت را می‌آزارند اعلام برائت می‌کنند.

و هر آنچه در این مختصر بیان کردیم شامل عقیده صحیحی می‌شود که خداوند پیامبرش محمد صلی الله علیه وسلم را برای آن فرستاده است، و این همان عقیده گروه نجات یافته یعنی اهل سنت و جماعت است که پیامبر صلی الله علیه وسلم درباره‌اش فرموده است: «لَا تَزَالُ طَائِفَةٌ مِنْ أُمَّتِي ظَاهِرِينَ عَلَى الْحَقِّ، لَا يَضُرُّهُمْ مَنْ خَدَلَهُمْ، حَتَّى يَأْتِيَ أَمْرُ اللَّهِ وَهُمْ كَذَلِكَ»، یعنی: «همچنان گروهی از

امت من بر حق و پیروز خواهند بود که ترک یاری دیگران به آنها آسیبی نمی‌رساند تا اینکه امر الهی (قیامت) فرا برسد»^۱ و در روایتی آمده که رسول خدا صلی الله علیه وسلم فرمودند: «لَا تَزَالُ طَائِفَةٌ مِنْ أُمَّتِي عَلَى الْحَقِّ مَنْصُورَةٌ»، یعنی: «همچنان گروهی از امت من بر حق و پیروز خواهند بود»^۲ و پیامبر صلی الله علیه وسلم فرمودند: «افْتَرَقَتِ الْيَهُودُ عَلَى إِحْدَى وَسَبْعِينَ فِرْقَةً، وَافْتَرَقَتِ النَّصَارَى عَلَى اثْنَتَيْنِ وَسَبْعِينَ فِرْقَةً، وَاسْتَفْتَرِقَ هَذِهِ الْأُمَّةُ عَلَى ثَلَاثٍ وَسَبْعِينَ فِرْقَةً كُلُّهَا فِي النَّارِ إِلَّا وَاحِدَةً فَقَالَ الصَّحَابِيُّ: مَنْ هِيَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: مَنْ كَانَ عَلَى مِثْلِ مَا أَنَا عَلَيْهِ وَأَصْحَابِي»، یعنی: «یهود هفتاد و یک فرقه شدند و نصارا هفتاد و دو فرقه شدند؛ و این امت هفتاد و سه فرقه خواهد شد که همه آنها در دوزخ خواهند بود مگر یک فرقه». پس صحابه گفتند: ای رسول خدا، آنها چه کسانی هستند؟ ایشان فرمودند:

^۱ به روایت مسلم (۱۹۲۰)، از حدیث ثوبان رضی الله عنه.

^۲ به روایت ابن ماجه (۳۹۵۲)، از حدیث ثوبان رضی الله عنه و ابن حبان (۶۷۱۴)

و حاکم (۸۶۵۳) آنرا صحیح دانسته‌اند.

«کسی که بر راه و روش من و یارانم باشد»^۱.

عقاید مخالف با عقیده صحیح

اما کسانی که از این عقیده منحرف شده‌اند و بر ضد آن گام برداشته‌اند، اقسام مختلفی دارند. برخی از آنها پرستندگان بت‌ها، تندیس‌ها، فرشتگان، اولیا، جن، درختان، سنگ‌ها و دیگر اشیاء هستند. این افراد به دعوت پیامبران پاسخ ندادند، بلکه با آنها مخالفت کرده و از آنها سرپیچی کردند، همانطور که قریش و اقوام عرب با پیامبر ما محمد صلی الله علیه وسلم کردند. آنها از معبودهای خود برای رفع نیازها، درمان بیماران و پیروزی بر دشمنان یاری می‌خواستند و برای آنها قربانی می‌کردند و نذورات می‌نهادند. هنگامی که رسول الله صلی الله علیه وسلم این کارها را انکار کرد و از آنها خواست که عبادت را تنها برای خداوند متعال خالص کنند،

---

^۱ روایت ترمذی (۲۶۴۱) از حدیث عبدالله بن عمرو رضی الله عنهما، و مناوی در فیض القدر (۳۴۷/۵) گفته است: «در سند روایت عبدالرحمن بن زیاد افریقی وجود دارد که ذهبی در موردش گفته: او را ضعیف دانسته‌اند» و شیخ آلبنی در صحیح الجامع آن را صحیح دانسته است (۵۳۴۳).

آنها شگفت زده شدند و آن را انکار کردند و گفتند:

﴿أَجْعَلُ الْأَلِهَةَ إِلَهًا وَاحِدًا إِنَّ هَذَا لَشَيْءٌ عُجَابٌ﴾

یعنی: (آیا معبودان [مختلف] را [تبدیل به] معبودی یگانه کرده است؟ این واقعاً چیز عجیبی است). [ص: ۵].

پیامبر خدا صلی الله علیه وسلم همچنان مردم را به سوی خدا دعوت می کرد و آنها را از شرک برحذر می ساخت و حقیقت چیزی که به آن دعوت می کرد را برایشان توضیح می داد، تا اینکه خداوند برخی از آنها را هدایت کرد. پس از آن، مردم به تدریج به دین خدا گرویدند و دین اسلام پس از دعوت مستمر و جهاد طولانی که پیامبر خدا صلی الله علیه وسلم و صحابه اش رضی الله عنهم و تابعین نیک آنها انجام دادند بر سایر ادیان غالب شد. سپس شرایط تغییر کرد و جهل بر بیشتر مردم غلبه کرد تا جایی که بسیاری از آنها دوباره به دین جاهلیت بازگشتند؛ به طوری که در پیامبران و اولیا غلو کرده، آنها را می خواندند و از آنها کمک می خواستند و انواع مختلف شرک را مرتکب می شدند. آنها دیگر معنای «لا اله الا الله» را نمی دانستند آنگونه که کفار عرب می دانستند. والله المستعان.

و این شرک همچنان در میان مردم تا دوران ما رواج پیدا نمود و منتشر گردید که دلیل آن غلبه جهل و فاصله طولانی از دوران نبوت بود.

شبهه متأخران همان شبهه‌های پیشینیان است که می‌گفتند:

﴿...هَؤُلَاءِ شُفَعَاؤُنَا عِنْدَ اللَّهِ...﴾

یعنی: (اینها، [واسطه‌ها و] شفاعتگران ما نزد الله هستند).
[یونس: ۱۸]. و آنجا که می‌گفتند:

﴿...مَا نَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَا إِلَى اللَّهِ زُلْفَى...﴾

یعنی: (آنها را فقط به این دلیل عبادت می‌کنیم که ما را به الله نزدیک گردانند [و منزلت‌مان را بیشتر کنند]). [الزمر: ۳]. ولی خداوند این شبهه را باطل کرده و روشن ساخت که هر کسی غیر از او را پرستد - هر که باشد - در واقع شرک ورزیده و کافر شده است. همان‌طور که خداوند متعال می‌فرماید:

﴿وَيَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ وَيَقُولُونَ

هَؤُلَاءِ شُفَعَتُونَا عِنْدَ اللَّهِ... ﴿

یعنی: (و [مشرکان] به جای الله چیزهایی را عبادت می کنند که نه به آنان زبانی می رساند و نه سودی به آنان می بخشد و می گویند: "این ها، [واسطه ها و] شفاعتگران ما نزد الله هستند". [یونس: ۱۸]. خداوند در پاسخ به آن ها می فرماید:

﴿قُلْ أَتَنْبِئُونَ اللَّهَ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِي السَّمَوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ﴾ ﴿۱۸﴾

یعنی: (ای پیامبر، [بگو: «آیا] به گمان خود، [الله را از چیزی [= شریکی] آگاه می سازید که در آسمان ها و زمین [برایش قائلید و خود] نمی دانند؟») او تعالی منزّه است و از چیزهایی که با وی شریک می سازند، برتر است). [یونس: ۱۸].

و خداوند در این آیه بیان فرمود که عبادت غیر از او چه عبادت پیامبران و اولیا باشد یا دیگران، شرک اکبر است حتی اگر کسانی که مرتکب آن می شوند نامش را چیز دیگری بگذارند. خداوند می فرماید:

﴿...وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ مَا نَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَا إِلَى اللَّهِ زُلْفَى...﴾

یعنی: [ای پیامبر،] الله خود مراقب [رفتار] کسانی است که غیر او را [دوست و] کارساز خود برگزیده‌اند و تو کارگزار [و مسئول رفتار] آنان نیستی). [الزمر: ۳]. سپس خداوند در پاسخ به آنها می‌فرماید:

﴿...إِنَّ اللَّهَ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ فِي مَا هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ كَاذِبٌ كَفَّارٌ﴾

یعنی: (الله در مواردی که با هم اختلاف دارند میان آنان [و موحدان راستین] داوری خواهد کرد. بی‌تردید، الله کسی را که دروغگوی ناسپاس باشد، هدایت نخواهد کرد). [الزمر: ۳].

در اینجا خداوند به وضوح بیان می‌کند که عبادت کردن غیر او از طریق دعا، ترس، امید و امثال آن، کفر ورزیدن به اوست. و سخن آنان را که می‌گویند «معبودانشان آنها را به خدا نزدیک می‌کنند»، تکذیب می‌کند.

از جمله اعتقادات کفرآمیز و مخالف عقیده صحیح که مخالف پیام و دعوت پیامبران علیهم السلام هم هست، باورهای ملحدان این عصر از جمله پیروان مارکس، لنین و داعیان کفر و الحاد است. این افراد ممکن است آن را سوسیالیسم، کمونیسم، بعثیسم یا هر نام دیگری بنامند؛ اما یکی از اصول این ملحدان آن است که خدا وجود ندارد و تنها ماده است که حقیقت زندگی را تشکیل می‌دهد.

هر کسی نگاهی به کتاب‌های آن‌ها داشته باشد و اعتقاد و باور و اندیشه آنها را مطالعه نماید، به یقین این موضوع را درک خواهد کرد که از اصول آنها انکار معاد، انکار بهشت و جهنم و کفر ورزیدن به همه ادیان است. و هیچ شکی نیست که این عقیده مخالف همه ادیان آسمانی است و پیروانش را با عواقب وخیمی در دنیا و آخرت روبرو خواهد کرد.

از جمله اعتقادات مخالف با عقیده صحیح: اعتقادی است که برخی از صوفیان دارند، مبنی بر این که برخی از افرادی را که «اولیا» می‌نامند در تدبیر امور عالم با خدا شریک می‌دانند و معتقدند که آنها در امور جهان تصرف می‌کنند. این افراد را به نام‌های «اقطاب»،

«اوتاد»، «اغواث» و سایر نام‌هایی که برای خدایان خود اختراع کرده‌اند، می‌نامند. این یکی از زشت‌ترین انواع شرک به خداوند متعال است.

و هر کس در شرک پیشینیان از اهل جاهلیت تأمل کند و آن را با شرکی که در میان متأخران رواج یافته مقایسه نماید، درخواهد یافت که شرک متأخران بزرگ‌تر و خطرناک‌تر است. توضیح این موضوع به شرح زیر است: کفار عرب در زمان جاهلیت به دو چیز شناخته شده بودند: اول: آن‌ها در ربوبیت شرک نورزیده، بلکه در عبادت شرک ورزیدند؛ آن‌ها به توحید ربوبیت اقرار داشتند همان‌طور که خداوند متعال فرموده است:

﴿وَلِينَ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَهُمْ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ...﴾

یعنی: (و اگر از مشرکان بپرسی چه کسی آنان را آفریده است، مسلماً می‌گویند: «الله»). [الزخرف: ۸۷]. و الله تعالی می‌فرماید:

﴿قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ أَمْنَ يَمْلِكُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَرَ وَمَنْ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَمَنْ

يُدَبِّرُ الْأَمْرَ فَسَيَقُولُونَ اللَّهُ فَقُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٣١﴾

یعنی: (ای پیامبر، به مشرکان] بگو: «کیست که از آسمان و زمین به شما روزی می‌بخشد؟ یا کیست که بر گوش‌ها و دیدگان حاکم است؟ و کیست که [موجود] زنده را از [ماده] بی‌جان بیرون می‌آورد و [ماده] بی‌جان مرده را از [موجود] زنده خارج می‌سازد؟ و کیست که کار [جهان و جهانیان] را تدبیر می‌کند؟» خواهند گفت: «الله». پس بگو: «آیا پروا نمی‌کنید؟». [یونس: ۳۱]. و آیات در این معنا بسیار زیاد است.

دوم: شرک آن‌ها در عبادت به‌طور دائمی نبود. شرک آن‌ها در زمان رفاه و آسایش بود، اما در زمان سختی و بحران، عبادت را تنها به خداوند اختصاص می‌دادند، همان‌طور که خداوند متعال فرموده است:

﴿إِذَا رَكِبُوا فِي الْفُلِكِ دَعَوْا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ فَلَمَّا نَجَّاهُمْ إِلَى الْبَرِّ إِذَا هُمْ يُشْرِكُونَ ﴿٥٠﴾﴾

یعنی: (وقتی [مشرکان] در کشتی سوار می‌شوند، الله را با

اخلاص می خوانند؛ اما چون آنان را به خشکی می رساند و [از خطر
غرق شدن] می رهاند، آنگاه [باز هم] شرک می ورزند).

[العنکبوت: ۶۵].

اما مشرکان متأخر در دو زمینه نسبت به مشرکان عصر نخستین
اسلام بیشتر دچار انحراف شده اند: اول: اینکه آن‌ها در ربوبیت نیز
شرک ورزیده اند. دوم: اینکه در زمان رفاه و سختی به شرک روی
آورده اند. کسی که با آن‌ها در آمیخته و احوال آن‌ها را بررسی کرده
باشد به خوبی این موضوع را می داند و این افراد را در کنار قبر
حسین، بدوی و دیگران در مصر، قبر عیدروس در عدن، قبر هادی
در یمن، قبر ابن عربی در شام، قبر شیخ عبدالقادر گیلانی در عراق
و دیگر قبور معروف که در آن‌ها مردم عوام دچار غلو شده اند و
بسیاری از حقوق خداوند عزوجل را به آن‌ها اختصاص داده اند،
مشاهده کرده است. کمتر کسی پیدا می شود که این اعمال را
نادرست بشمارد و حقیقت توحیدی که خداوند با فرستادن پیامبرش
صلی الله علیه وسلم و پیش از او با فرستادن دیگر پیامبران علیهم
الصلاة والسلام بر مردم روشن کرده است را برای آن‌ها بیان کند. در

برابر این فاجعه باید گفت: إنا لله و إنا إليه راجعون.

یکی از باورهای مخالف با عقیده صحیح در باب اسماء و صفات، باورهای اهل بدعت از جمله جهمیه، معتزله و کسانی است که راه آنان را در پیش گرفته‌اند و صفات خداوند عزوجل را انکار نموده و او را فاقد صفات کمال دانسته‌اند و او را با صفات موجودات معدوم، جماد و امور غیرممکن توصیف کرده‌اند. خداوند از گفته‌های آنان منزّه و بلندمرتبه است.

و در این زمینه کسانی که برخی صفات را نفی کرده و برخی دیگر را اثبات کرده‌اند - مانند اشاعره - وارد می‌شوند. زیرا در صفاتی که اثبات کرده‌اند، همان چیزی بر آنها لازم می‌آید که از آن در صفات نفی شده فرار کرده‌اند. آنها دلایل این صفات را تأویل کرده‌اند و بدین ترتیب با دلایل نقلی و عقلی مخالفت کرده و در این مورد تناقض آشکاری دارند.

اهل سنت و جماعت اسماء و صفاتی که خداوند برای خود اثبات کرده یا رسول خدا محمد صلی الله علیه وسلم برای او اثبات کرده است را بر وجه کمال پذیرفته‌اند و او را از هر گونه شباهت با

مخلوقش پاک و منزّه دانسته‌اند. آن‌ها به تمام دلایل شرعی عمل نموده و از تحریف و تعطیل در امان مانده و مانند دیگران - چنانکه بیان شد - دچار تناقض نشده‌اند،

و این راه نجات و خوشبختی در دنیا و آخرت و همان راه راستی است که پیشینیان و امامان این امت پیموده‌اند؛ و آخر این امت اصلاح نمی‌شود مگر با همان چیزی که اول امت با آن اصلاح شد؛ و آن پیروی از قرآن و سنت و ترک هر چیزی است که با آن‌ها مخالف باشد. از خداوند متعال خواهانیم که امت را به راه درست بازگرداند، دعوت‌کنندگان به هدایت را در میان آنان بیفزاید و رهبران و عالمانشان را در مبارزه با شرک، نابودی آن و هشدار نسبت به ابزارهای آن یاری دهد... همانا او شنوا و نزدیک است. و خداوند صاحب توفیق است و او برای ما کافیست و و هیچ حول و قوتی جز با او نیست. و سلام و درود خداوند بر بنده و پیامبرش محمد و خاندان و یاران او باد.

***

fa397v 4,0- 2026/02/09

رسالة الحرمين

پیام الحرمین

محتوای راهنما برای زیارت کنندگان مسجدالحرام و مسجدالنبی به زبانهای مختلف

978-603-8534-35-9

